

Ministarstvo financija - 27. siječnja 2016.

Izveštaj o temama sa sastanka predstavnika Udruge Franak i ministara financija i pravosuđa

1. ANKETA

Udruga Franak anketirala je svoje članove o konverziji koja je u tijeku. Na anketu odazvalo se preko 11 000 članova Udruge Franak u samo tri dana anketiranja. Utvrđeno je da postoji i dalje nezadovoljstvo radom banaka, koje su ponovo u procesu konverzije pokušale izigrati hrvatske zakone. U konverzijama, po mišljenju dijela dužnika, nisu poštivani statusi klijenata, nisu primijenjene kamate kakve su stvarno bile u euro kreditima te je općenito izgubljeno povjerenje u rad banaka, a posebice u rad HNB-a. Potrebno je svakako u budućnosti vratiti povjerenje u međusobne odnose dužnika i banaka. Prema dostavljenim podacima dosad je konverziju obavilo cca. 40% anketiranih dužnika, pa se može pretpostaviti da je to otprilike bio točan podatak u odnosu na sve dužnike, budući da se uistinu radi o velikom uzorku. Prema dostupnim podacima konverziju je prihvatilo preko 95% CHF dužnika, i može se zaključiti da je taj postupak ipak donio odnosno da će donijeti olakšanje za većinu CHF dužnika.

2. NEPRAVILNOSTI U KONVERZIJI

2.1. Sumnja u nepravilnosti u primjeni kamata

Postoji sumnja da kamate korištene u simulacijama euro otplatnih planova nisu kamate koje su i stvarno korištene u euro kreditima. HNB tvrdi da sve do 2011. nije imao podatke o kretanju kamata u kreditima, nego raspolaže samo podacima o prosječnim kamatama. Banke nisu učinile dostupnima svoje konkretne odluke o promjenama kamata po pojedinim vrstama kredita, pa nam onda preostaje samo da vjerujemo ili ne vjerujemo njihovim povijesnim prikazima kretanja kamata. To će u sljedećem razdoblju HNB morati točno utvrditi putem supervizije.

2.2. Otkazani krediti, s naglaskom na ustupljena dugovanja

Pojedine banke (posebice Sberbank i RBA) nisu dužnicima u otkazanim kreditima koji još uvijek nisu otplaćeni, priznale pravo na konverziju. Zakonom je propisano da takvi dužnici imaju pravo na konverziju, pa je potrebno banke prisiliti legalnim sredstvima da konverziju provedu i kod tih dužnika. Dodatni je problem cesija, gdje su banke ustupile dugovanja drugim pravnim subjektima (osiguravajuća društva), koji vjerojatno i ne znaju točno kako provesti konverziju, pa se onda prebacuje odgovornost na banku, a banka prebacuje na novog vjerovnika – dužnici tu ostaju „u nebranu grožđu“. Potrebno je žurno regulirati taj problem i prisiliti vjerovnike da provedu konverzije koje su po zakonu dužni provesti. HNB kao regulator ima ovlast promptno reagirati i zahtijevati od banaka i drugih vjerovnika zakonito postupanje.

2.3. Prijevremena otplata bez izlazne naknade

Prema Zakonu o potrošačkom kreditiranju (članak 11.a stavak 6.) dužnik ima pravo na prijevremenu otplatu kredita bez izlazne naknade u roku od 3 mjeseca nakon primitka obavijesti o povećanju kamatne stope. U konvertiranim kreditima sve su kamatne stope veće od onih u CHF kreditima, pa svi dužnici u konvertiranim kreditima imaju pravo na prijevremenu otplatu bez izlazne naknade. Budući da nije moguće dobiti pismo namjere prije nego se konverzija obavi, potrebno je dodatno tumačenje te zakonske odredbe da za konvertirane kredite taj rok počinje teći od trenutka kada banka bude u mogućnosti ispostaviti pismo namjere za prijevremenu otplatu konvertiranog kredita, a to nije moguće prije nego se konverzija dovrši dokraja. Ministarstvo financija moglo bi uputiti bankama formalno priopćenje i upozorenje da se odredbe zakona moraju poštivati u roku od 3 mjeseca nakon obavljene konverzije.

2.4. Fiksni dio kamate – fiksna marža

Fiksne marže u svim su konvertiranim kreditima nezakonite, jer su određene samovoljno jednostranim odlukama banaka krajem 2013. Dužnici su bili prisiljeni u aneksima potpisati takve marže, jer inače ne bi bilo moguće izvršiti konverziju. To je ogroman problem, koji svakako treba na neki način riješiti u budućnosti, a to je moguće u okviru kompletnog rješenja za iznalaženje metodologije za određivanje fiksnog dijela kamate (marže) u svim kreditima u kojima marža nije ugovorena.

2.5. Zamrznuti tečaj

Zamrznuti tečaj CHF većina banaka primjenjuje sve dok se konverzija ne izvrši dokraja. Međutim, nemamo informacije da će to učiniti Zaba, PBZ i OTP – možda je moguće kontaktima na relaciji Vlada – banke nekako nagovoriti i te banke da primijene zamrznuti tečaj, jer višak uplate vraća se svakako dužnicima, dok povećani anuitet može dijelu dužnika stvoriti određene probleme u otplati. Napominjemo da je u medijima izašla informacija da je predsjednik Vlade izjavio da zamrznuti tečaj ostaje i dalje.

3. NEZAKONITO DEFINIRANI FIKSNI DIJELOVI KAMATA (FIKSNE MARŽE)

Banke su u većini kredita s promjenjivim kamatnim stopama ugovorenih prije 2010. godine na temelju izmjena Zakona o potrošačkom kreditiranju (NN 143/13) morale definirati, s dužnicima uskladiti te ugovoriti (što je i obveza po članku 1022. Zakona o obveznim odnosima) fiksni dio kamate, promjenjivi parametar i razdoblja promjena kamatnih stopa. Sve su banke to definirale, ali nisu uskladile i nisu ugovorile s dužnicima. Umjesto toga, one su samo obavijestile dužnike o svojoj odluci o novim parametrima kamate. Banke su fiksne marže odredile na temelju razlike kamate zatečene krajem 2013. godine i veličine promjenjivog parametra u tome trenutku. Zatečene kamate su u stvari nezakonite kamate, jer banke su u većini ugovora ugovorenih prije 2010. ugovorile nezakonite i ništetne odredbe o načinu promjene kamate. Ugovorile su da će se kamata mijenjati ili odlukom banke ili na temelju općih uvjeta banke ili na temelju tržišnih uvjeta. Niti jedan od tih načina nije odrediv, pa je upravo zbog toga u kolektivnom sudskom

procesu presuđeno da je takav način promjene kamate nepošten, nezakonit i ništetan. Drugim riječima, sve promjene kamata nakon primjene početne ugovorene kamate bile su nezakonite. Nova nezakonitost bila je u određivanju fiksne marže na temelju nezakonito povećane kamate. U biti se dogodila potpuno jednaka stvar kao i kod nezakonitih promjena kamate. Svojom jednostranom odlukom o fiksnoj marži i vrsti promjenjivog parametra banka je jednostrano i samovoljno utjecala na buduću visinu kamate odnosno na buduću cijenu kredita, koja se mijenja u razdobljima koja je također banka odredila jednostrano i samovoljno. Postoji više nepravomoćnih presuda prekršajnih sudova gdje su banke kažnjene sa po 80.000,00 kn, a odgovorne osobe sa po 10.000,00 kn prekršajnih kazni zbog neugovaranja fiksne marže, promjenjivog parametra i razdoblja promjena kamata (prekršajni sudovi u Našicama, Bjelovaru, Kutini, Zagrebu, Pazinu, Rijeci, Korčuli,.... – jedna presuda u prilogu).

Radi se o sustavnom problemu koji je onda sustavno potrebno i riješiti, a to je moguće samo zakonskim propisivanjem metodologije za iznalaženje fiksnoga dijela kamate. Ako se krene od načela rimskoga prava, regule Catoniana, „Quod ab initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere – što ne valja od početka, neće se popraviti tijekom vremena“, onda valja biti svjestan da se ništetna ugovorna odredba može zamijeniti valjanom jedino na temelju tržišnih uvjeta koji su vrijedili na početku ugovornog odnosa. Pa je tako kamatu moguće urediti da bude valjana jedino na način da se od početne ugovorene kamate oduzme vrijednost promjenjivog parametra u vrijeme sklapanja ugovora o kreditu, i veličina koja se dobije čini fiksnu maržu. Takav način primjene rimskoga prava, ali i Zakona o obveznim odnosima, već je poznat – primijenjen je u Republici Srbiji koja je imala identičan problem, kroz njihov Zakon o zaštiti korisnika financijskih usluga, i to još davne 2011. godine, citiram:

„Član 8

Ugovorna obaveza mora biti određena, odnosno određiva.

Novčana ugovorna obaveza je određiva što se tiče njene visine ako zavisi od ugovorenih promjenljivih elemenata, odnosno promjenljivih i fiksnih, s tim što su promjenljivi elementi oni koji se zvanično objavljuju (referentna kamatna stopa, indeks potrošačkih cena i dr.).

Novčana ugovorna obaveza je vremenski određiva ako se na osnovu ugovorenih elemenata može utvrditi kad dospeva.

Elementi iz st. 2. i 3. ovog člana moraju biti takve prirode da na njih ne može uticati jednostrana volja nijedne od ugovornih strana.

Banka, odnosno davalac lizinga dužni su da u poslovnim prostorijama u kojima nude usluge korisnicima i na Internet stranici drže istaknuto obavještenje o vrednosti ugovorenih promjenljivih elemenata iz stava 2. ovog člana na dnevnom nivou.

Ugovori ne mogu da sadrže upućujuću normu na poslovnu politiku i druge akte davaoca finansijskih usluga kad su u pitanju oni elementi koji su ovim zakonom predviđeni kao obavezni elementi ugovora.

Davalac finansijske usluge je dužan da novčanu ugovornu obavezu utvrđuje na način određen odredbama ovog člana.

Član 26

Promenljiva nominalna kamatna stopa je kamatna stopa čija visina zavisi od ugovorenih promenljivih elemenata, odnosno promenljivih i fiksnih, s tim što su promenljivi elementi oni koji se zvanično objavljuju (referentna kamatna stopa, indeks potrošačkih cena i dr.).

Priroda elemenata iz stava 1. ovog člana mora biti takva da na njih ne može uticati jednostrana volja nijedne od ugovornih strana.

Banka, odnosno davalac lizinga dužni su da promenljivu nominalnu kamatnu stopu utvrđuju na način određen odredbama ovog člana.

Član 54

Odredbe člana 8. i člana 26. st. od 1. do 3. ovog zakona primenjivaće se na sve obaveze po osnovu ugovora koje dospevaju posle dana početka primene tog zakona.

Davaoci finansijskih usluga su dužni da do dana primene ovog zakona, ugovore koji su zaključeni do tog dana usklade sa odredbama člana 8. i člana 26. st. od 1. do 3. tog zakona na taj način da visina ugovorene promenljive a neodredive nominalne kamatne stope, odnosno promenljivog neodredivog elementa te stope ne može biti veća od njihove inicijalne visine (visine u momentu zaključenja ugovora).

Davaoci finansijskih usluga, od dana stupanja na snagu ovog zakona do dana njegove primene, ne mogu uvećavati visinu kamatnih stopa koristeći ugovorene neodredive elemente.

Davaoci finansijskih usluga nemaju pravo da korisnicima ugovora naplaćuju posebnu naknadu za usklađivanje ugovora na način predviđen stavom 2. ovog člana, niti da radi toga od njih potražuju naknadnu dokumentaciju. „

Kompletni odnosni zakon nalazi se na linku:

http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_korisnika_finansijskih_usluga.html

4. VRAĆANJE PREPLAĆENIH KAMATA NA TEMELJU PRAVOMOĆNE PRESUDE

Poznatom pravomoćnom presudom u kolektivnom sudskom procesu za 7 banaka je dosuđeno da su s dužnicima u razdoblju od 10. rujna 2003. do 31. prosinca 2008. ugovarale nepoštene, nezakonite i zbog toga ništetne ugovorne odredbe o promjeni kamate jednostranom odlukom banke. Na temelju te presude možemo zaključiti da su sva povećanja kamata nakon primjene početne kamate u svim ugovorima u odnosnome razdoblju u 7 osuđenih banaka nezakonita i ne vrijede. Podignuto je više stotina privatnih tužbi, ima već jedan niz nepravomoćnih presuda koje se donekle razlikuju, ali uglavnom se dosuđuje vraćanje preplaćenih kamata (razlika iznosa povećane i početne kamate) + zatezne kamate na svaku pojedinačno utvrđenu preplatu. Radi se o preko 100.000 dužnika obuhvaćenih pravomoćnom presudom. CHF dužnici koji su konvertirali ili će konvertirati kredite, gube pravo na vraćanje preplate, jer je njihova preplata uključena u izračun konverzije, međutim, ostaju svi oni dužnici koji su već otplatili kredite kao i postojeći euro i kunski krediti dužnika koji su ugovarali kredite u 7 banaka u razdoblju iz presude. Potrebno je posebnim zakonom omogućiti da svi oni vansudski mogu zahtijevati od banaka vraćanje preplaćenih kamata. Banke vrlo lukavo odbijaju sve ponude za vansudske nagodbe i idu svjesno u sudske procese koje će izgubiti, jer vjeruju da većina dužnika zbog vlastite inertnosti neće pokrenuti svoje privatne sudske sporove. Pravna država trebala bi intervenirati i omogućiti da dužnici dođu do obeštećenja vansudskim putem. To je npr. 2014. učinila Mađarska, jer se i tamo dogodio isti problem s kamatama, dok u Srbiji banke same nude na temelju preporuke SNB-a nagodbe s dužnicima, jer dužnici na sudovima dobiju i zatezne kamate – napominjemo da u Srbiji postoji nekoliko stotina nepravomoćnih, ali i nekoliko pravomoćnih presuda – stvorila se sudska praksa koja daje dužnicima sigurnost u pobjedu na sudu. Unatoč činjenici da smo mi zemlja EU-a, a Srbija nije, bitno je za napomenuti da su naš i srbijanski Zakon o obveznim odnosima gotovo identični, utemeljeni su na kontinentalnom odnosno rimskom pravu.

5. REFINANCIRANJE KREDITA

Svi dugoročni krediti s valutnom klauzulom predstavljaju veliki rizik za dužnike. Kada se to spoji s promjenjivom kamatom u kojoj su određene nezakonite visoke marže, postoji pretpostavka da je moguć rast anuiteta u svim kreditima s valutnom klauzulom i do ukupno 50% u budućnosti. Stoga valja poticati banke na refinanciranje takvih kredita kuskim kreditima s povoljnim fiksnim kamatnim stopama. Takve kredite bi možda i država trebala određenim olakšicama (npr. smanjenje poreza na dobit) poticati. Valja napomenuti da uskoro stupa na snagu direktiva za zaštitu potrošača koja u novim kreditima predviđa obaveznu ponudu zamjene strane valute domaćom ako valuta aprecira više od 20% - članak 23. te direktive. Iako se ta direktiva primjenjuje samo na nove kredite, očigledno je da je shvaćeno da su potrošači, prije svega zemalja tranzicije u demokraciju, pretrpjele tešku štetu zbog kaosa i neregularnosti na tržištu kredita. Link na direktivu:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0017>

6. UDRUGA FRANAK U BUDUĆNOSTI

6.1. Nadzor HNB-a i banaka

Udruga Franak u budućnosti vidi svoju poziciju bitnog faktora na nevladinoj civilnoj sceni. Bilo bi dobro da se ozakoni neformalni civilni nadzor HNB-a i banaka od strane udruga civilnog društva, ali ne svih, nego samo onih koje bi se za to ovlastilo posebnom uredbom. Udruga Franak je svojim dosadašnjim djelovanjem pokazala da se upravo radi o udruzi koja je učinila ogromne pomake u zaštiti potrošača korisnika financijskih usluga.

6.2. Uredba za ovlaštenike za podizanje kolektivne tužbe

Isto tako, Udruga Franak bi trebala biti uvrštena u uredbu kojom se propisuje ovlast za podizanje kolektivnih tužbi na temelju Zakona o zaštiti potrošača, jer iako je Udruga Franak nositelj svih aktivnosti u kolektivnom sudskome procesu protiv 8 banaka, iako su aktivni članovi Udruge Franak bili aktivni sudionici u izradi kolektivne tužbe, iako je upravo Udruga Franak prepoznata kao pobjednik u kolektivnom sudskom procesu, kao netko tko je dokazao nezakonitosti u sferi određivanja promjene kamata u kreditima, ipak formalni nositelj cijeloga procesa nije Udruga Franak, nego je to udruga Potrošač. Svakako bi bilo dobro da se Udruzi Franak dodijeli ista takva ovlast i da se ona uvrsti u uredbu kojom se određuju subjekti koji su ovlašteni za podizanje kolektivnih tužba.

6.3. Kandidati za saborske odbore

Udruga Franak već je poslala životopise svojih kandidata za predstavnike u saborskome Odboru za financije te u saborskome Odboru za pravosuđe. To su odvjetnik APK i ekonomist Niko Delić, koje ste imali prigodu upoznati na sastanku iz ovoga izvještaja. Udruga Franak smatra da bi uvrštavanje te dvojice vrsnih stručnjaka još više povećalo transparentnost i javnost rada Hrvatskoga sabora.

Molimo da se svi navodi iz ovoga izvještaja analiziraju i da se pokrenu potrebni mehanizmi za rješenje opisanih problema. Udruga Franak očekuje uključivanje svojih predstavnika u radnu grupu za izradu potrebnih zakonskih rješenja za određivanje metodologije za određivanje fiksne marže u svim kreditima u kojima marža nije ugovorena te za iznalaženje vansudskog načina vraćanja preplaćenih kamata na temelju pravomoćne kolektivne sudske presude.

7. SAŽETAK – potrebne mjere i moguća rješenja

- Udruga Franak prijavila je sve otkrivene nezakonitosti i nepravilnosti u konverzijama Ministarstvu financija i HNB-u te je zatražila očitovanje o superviziji od HNB-a – **očitovanje o superviziji do danas nije stiglo**
- HNB mora detaljno supervizijom banaka utvrditi točnost primijenjenih kamata u konverziji
- bankama bi trebalo naložiti da dostave Ministarstvu financija, HNB-u i Udruzi Franak primjere odluka o promjenama kamata po svim vrstama kredita i statusima klijenata u euro kreditima koji su nuđeni u razdoblju plasmana CHF kredita
- svim vjerovnicima, i bankama i osiguravajućim društvima kojima su ustupljena dugovanja, HNB bi trebao dodatno naložiti da se po otkazanim kreditima koji nisu otplaćeni konverzije moraju provesti
- Ministarstvo financija trebalo bi svim vjerovnicima dostaviti formalnu obavijest da moraju omogućiti prijevremenu otplatu konvertiranih kredita bez izlaznih naknada u roku od 3 mjeseca po izvršenoj konverziji (konverzija je izvršena onoga dana kada vjerovnik u svojim poslovnim knjigama kredit počne voditi kao euro kredit)
- nužno je zakonski propisati metodologiju za iznalaženje fiksnoga dijela kamate, i to na temelju razlike početno ugovorene kamate i vrijednosti promjenjivog parametra u trenutku sklapanja ugovora o kreditu te retroaktivno te marže ugovoriti s dužnicima od 1.1.2014. – jer to je dan kada su banke dobile zakonsku prisilu da definiraju, usklade i ugovore fiksne dijelove kamata s dužnicima
- fiksne dijelove kamata nužno je retroaktivno definirati novim aneksima u konvertiranim kreditima te obaviti potrebne reobračune, pri čemu se do 1.1.2014. smije u simulacijama koristiti samo početna kamata iz euro kredita, jer sve druge kamate su nezakonito povećane kamate koje su u euro kreditima određivane na temelju nezakonitih odluka banaka
- nužno je zakonom regulirati način vansudskog vraćanja preplaćenih kamata na temelju pravomoćne presude u kolektivnom sudskom procesu
- potrebno je iznaći rješenja za poticanje plasiranja kunskih kredita s povoljnim fiksnim kamatnim stopama
- potrebno je razmotriti ideju da se zakonski regulira civilni nadzor banaka i HNB-a
- potrebno je Udrugu Franak uvrstiti u Uredbu kojom se ovlašćuju subjekti za podizanje kolektivnih tužba na temelju Zakona o zaštiti potrošača
- potrebno je u saborski Odbor za financije i Odbor za pravosuđe imenovati po jednog predstavnika Udruge Franak, koja je svojim radom dokazala da je istinski predstavnik zaštite potrošača korisnika usluga kreditnih institucija.

U prilogu je i sažeta kronologija nezakonita poslovanja banaka u sferi određivanja i ugovaranja kamata.

U nastavku dajemo i kontakte predstavnika Udruge Franak koji su bili nazočni sastanku.

U Zagrebu, 29. siječnja 2016.

Izvještaj sastavio:

Goran Aleksić

Prilozi:

1. Kronologija nezakonitosti u radu banaka
2. Jedna od nekoliko desetaka prekršajnih nepravomoćnih presuda zbog marže
3. Nezakonit odgovor Croatia osiguranja jednom dužniku kojim CO odbija provesti konverziju